

Oživená válečná historie: Prvním rudoarmějcem ve Žďáře byl Ukrajinec

Květnové dny před 77 lety byly ve Žďáře nejtragičtějším momenty konce 2. světové války. Ta tu skončila téměř nejpozději z celého Protektorátu Čechy a Morava.

■ Lenka Kopčáková

Poté, co došlo dne 7. 5. 1945 ve francouzské Remeši k podpisu bezpodmínečné kapitulace nacistického Německa, měly v noci z 8. na 9. 5. 1945 německé jednotky složit zbraně a přejít do zajetí vojsk nacházejících se před nimi.

Německá armáda v českomoravském prostoru však podmínky ignorovala a snažila se probít do americké zóny v jihozápadních Čechách. Za demarkační čáru chtěla za každou cenu, tolik se obávala sovětského zajetí, ale nakonec v něm většinou skončila.

Konci 2. sv. války ve Žďáře se naše redakce obsáhle věnovala v červnovém a zářijovém vydání v roce 2018, kdy poslední válečné události živě vyličil Pavel Benedikt Elbl z Regionálního muzea města, který se zaměřuje na zdejší vojenskou historii. Více v našem elektronickém archivu.

Do oken sklepů házeli granáty

Nyní krátce připomínáme situaci květnových dnů roku 1945.

Za 2. sv. války Žďár tvořil významný komunikační a železniční uzel. Čtyři dny po osvobození Brna (26. 4. 1945) se sem přesunulo 80členné komando gestapa. Obsadilo vyklizenou měšťanskou školu (1. ZŠ) a kvůli případnému odboji hrozilo Žďáru srovnáním se zemí. Ve Inářské škole (dnes zdravotní škola) fungovala armádní opravna bojové techniky. Hlavně tanků byly namířeny na město.

Valily se sem ústupové proudy od Olomouce a Brna. Zadní voje kryly obávané jednotky Waffen-SS.

Ve Žďáře Němci narazili na odpor partyzánů a odbojářů. Odvetou byly popravy Žďáráků.

Město Žďár uctí oběti války

Položením květin k Pomníku obětem 1. a 2. světové války si v pátek 6. května od 15 hodin připomene Žďár nad Sázavou válečné hrdiny i oběti.

Pieta zástupců města se koná u příležitosti 77. výročí ukončení 2. sv. války, která ve Žďáře skončila až 10. 5. 1945.

Pomník v Sadové ulici je dnes kulturní památkou. Sochu truchlící ženy v kápi a s lipovou ratoletě vytvořil místní rodák, akad. sochař Jan Růžička. Na sedmi kamenných deskách památníků najdeme výčet asi stovky žďárských obětí a padlých vojáků, pochovaných na žďárských hřbitovech.

Jak se dočteme v knize Ivo Filky a Jar. Švomy Žďár nad Sázavou v zrcadle staletí, Pomník obětem 2. sv. války byl původně odhalen dne 28. 10. 1947 v parku u hřbitova, mezi jamskou a novoměstskou silnicí. Časem musel ustoupit rozšiřování silnice, a tak byl přemístěn do parku U Ivana.

Jak ale oba městští historici uvedli, dnešní seznam obětí 2. sv. války není na deskách úplný. Za německé okupace zahynulo 114 Žďáráků: 15 v koncentračních táborech (KT) a věznicích za odboj, devět v KT bez udání důvodů, 67 židovských občanů v KT, dva v zahraniční armádě v Anglii, jeden vládní voják v Itálii a 20 občanů na různých místech v posledních dnech války.

-lko-

UKRAJINSKÝ rudoarmějce, co první 10. 5. 1945 vstoupil do Žďáru, se sem po 15 letech vrátil. Ivan Grigorijevič Lukašenko, muž v klobouku, třetí zleva. Vedle něho manželka předsedy MěNV Kalase, Lukašenkova žena a šikmo za ní Vladimír Kalas.

RYBÁŘ Lukašenko se štikou v roce 1960, asi na Pílské nádrži.

K bezpečnému průjezdu městem neváhali vzít matku s dětmi jako živé štíty.

Němcům byla v patách 40. armáda 2. ukrajinského frontu a ustupující německé kolony pronásledovaly z nebe sovětské stíhačky a bombardéry.

SNÍMEK Lukašenka ve vysokém věku byl pořízen dne 10. 5. 2002, po přehlídce Dne vítězství ve městě Sumy. Do žďárského RMM jej zapůjčila pí Žejdlíková ze Žďáru n. S.

Zdroj snímků: archiv RMM

Lidé 9. května dostali echo, že město bude bombardováno. Ale ani ukryti ve sklepech někteří nebyli v bezpečí. Němci procházeli ulice a do sklepů, kde tušili lidi, vhažovali granáty.

Jejich ústup pokračoval i v noci, kdy schovaným lidem neustále nad hlavami duněly motory.

Svoboda do našeho města přišla až 10. května 1945 ráno, téměř nejpozději z celého Protektorátu Čechy a Morava.

Takřka zapomenutou zajímavostí, která nyní koresponduje s válečnou současností na Ukrajině, je fakt, že prvním rudoarmějcem, který 10. května 1945 vstoupil do Žďáru, byl Ukrajinec. Jmenoval se Ivan Grigorijevič Lukašenko. Pocházel z města Sumy rozkládajícího se na severovýchodní Ukrajině.

Právě onoho města, na které začaly letos 24. února ruské jednotky útočit. Bitvou o Sumy začal

Stalo se před 77 lety

první den ruské invaze na Ukrajinu.

Ale zpět k 10. květnu 1945, jak jej pro ŽN přibližuje městský historik Pavel Elbl.

Člen jízdního průzkumného oddílu Rudé armády Ivan Grigorijevič Lukašenko přiválal do Žďáru na koni od Nového Města na Moravě kolem šesté hodiny ráno. Po rychlém průjezdu a zhodnocení situace ve městě, pokračoval směrem na Hamry a tehdejší Německý Brod.

„Kolem půl deváté dorazily na žďárské náměstí nákladní automobily se sovětskou pěchotou 51. střeleckého sboru generálmajora Alexandra Dmitrijeviče Rumjanceva, který náležel do sestavy 40. armády generálporučíka Filipa Fedosjeviče Zmačenka z 2. ukrajinského frontu maršála Rodiona Jakovleviče Malinovského,“ upřesňuje historik.

Na osvobození Žďáru se mj. podílela i Rumunská armáda. Onoho 10. května 1945 padl nejméně jeden voják Rudé armády, někteří však zahynuli ještě v červnu, při likvidaci nahromaděné nepřátelské munice nebo na následky zranění.

Města Žďár a Sumy se družila

Jak Pavel Elbl uvádí, první rudoarmějce Lukašenko se pak do Žďáru ještě několikrát vrátil. V našem městě našel přátele. O to se zasloužili pionýři z měšťanky, kteří Lukašenkovi na přelomu 50. a 60. let napsali dopis a pak s ním udržovali korespondenci. Rudoarmějce navštívil Žďár na pozvání představitelů města nejméně v letech 1960, 1963 a 1970.

„Např. v roce 1963 se setkal s paní učitelkou Schmidtovou a její dcerou Jiřinou. Tehdy zavzpomínal, že právě od těchto dvou žen v roce 1945 dostal kytici květin,“ uvádí historik.

Při pobytu ve Žďáru Lukašenko besedoval s lidmi a navštěvoval zdejší výrobní podniky. Nejvíce se mu líbilo v Tokožu, neboť velmi rád rybařil, a jak tehdy Žďárákům potvrdil, s oblibou používal zdejší vynikající rybářské výrobky. Ty zde nejspíš obdržel darem v roce 1960, když zavítal do Žďáru se svou manželkou.

„V roce 1963 se zase na Lukašenkovo pozvání rozjel do města Sumy v tehdejší Sovětské svazu předseda Městského národního výboru Vladimír Kalas. Žďár nad Sázavou navázal se Sumy družbu.“

Kalas tehdy dokonce promluvil v tavním rozhlase a televizi,“ říká jako perličku historik.

Ve stejném roce město Žďár nad Sázavou udělilo Ivanu G. Lukašenkovi Čestné občanství, což jej velmi potěšilo.